

การสร้างระบบตรวจสอบมาตรฐานสินค้า จังหวัดสกลนคร

The Design of Product clarity Control System in Sakon Nakhon Province

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุดคมล ลาโสภา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนุรัตน์ สายทอง

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างมาตรฐานผ้าย้อมคราม สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค และขยายตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม เก็บข้อมูลโดยการประชุม สัมมนาผู้เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้ผลิต ผู้แทนชุมชน ผู้บริโภค นักวิจัย นักธุรกิจ และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนจากทุกหน่วยมีความเห็นตรงกันถึงความจำเป็นในการสร้างมาตรฐานผ้าย้อมคราม เพื่อความมั่นใจแก่ผู้บริโภค โดยกลุ่มผู้ผลิตและชุมชนเห็นว่าไม่จำเป็นต้องเร่งด่วน ควรเน้นการพัฒนาคุณภาพคน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผ้า จนเกิดวัฒนธรรม “การสร้างผ้าย้อมครามที่มีคุณค่าต่อชุมชน” ผู้ผลิตรวมถึงชุมชนเป็นผู้ควบคุม ฝ้าย ระวัง และสืบทอด บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นและไว้วางใจกัน อีกทั้งสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภคผ้าย้อมครามในบทบาทสินค้าชุมชน โดยคุณภาพคน เน้นที่ความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม เข้าใจคุณค่าของผ้าย้อมคราม และรับผิดชอบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มด้วยสัญลักษณ์หรือตราสินค้า ส่วนกลุ่มนักวิจัยเข้าใจในความยากของการควบคุมกระบวนการผลิตและย้อมครามจากวัตถุดิบธรรมชาติด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะที่ผู้บริโภคต้องการผลิตภัณฑ์ธรรมชาติและคุณธรรมจริยธรรมของผู้ผลิต ดังนั้นจึงไม่สามารถกำหนดมาตรฐานผ้าย้อมคราม ไม่มีหน่วยตรวจสอบ และรับรอง ดังเช่นสินค้าอุตสาหกรรมอื่น แต่ผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมกันกำหนดมาตรฐานผ้าย้อมครามสกลนคร พร้อมยอมรับนำไปปฏิบัติ ดังนี้

1. ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ทั้งสีคราม เส้นใย และน้ำจืด
2. ย้อมด้วยการหมักเนื้อครามในน้ำจืดตามวิธีของภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ใช้เครื่องมือทอผ้าพื้นบ้าน พัฒนาด้วยเทคโนโลยีพื้นบ้าน
4. ผ้าทุกผืนมีเอกลักษณ์ มีเรื่องราว
5. รักษาจิตวิญญาณของผู้ผลิตและชุมชนในความเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ทั้งกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ส่วนมาตรฐานในระดับกว้างกว่า เช่น มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ควรเป็นผลสืบเนื่องต่อไป

ABSTRACT

The purposes of this research were : 1) to establish the standards of indigo – dyed cloths, 2) to create consumers’ confidence, and 3) to extend indigo – dyed cloths’ market. The study revealed that all relevant parties which included the producers, representatives from the communities, consumers, business people, and representatives from the government offices had the same views on these matters. They agreed that it was essential to establish the standards of indigo – dyed cloths so as to create consumers’ confidence. As for the producers and representatives from the communities, they saw that there was no need to speed up the establishments of the standards and consumers’ confidence. On the contrary, they thought that there should be an emphasis on the quality of human resources who produced the indigo – dyed cloths. This would lead to the better quality of the cloths which ultimately would bring about a culture called “indigo – dyed cloths’ production which is valuable to the community.” To reach this cultural value, the producers and communities had to collaborate with each other in controlling , protecting and transferring the production procedure based on their confidence and trust. In addition, both the producers and the communities had to help create the confidence in the consumers by convincing them that these communities’ products which were made of indigo – dyed cloths were produced by quality people who possessed integrity, conscience, as well as appreciation of the indigo – dyed cloths. These people would be responsible for their group’s products by branding these goods with logos or trademarks. With regard to the researchers, they understood the procedures of producing the colors to dye the cloths from natural raw materials by adopting the local wisdom. These procedures were hard to control. In the mean time, the consumers showed their demands for natural products and the producers’ conscience and ethics. As the needs from the researchers and the consumers did not coordinate, the standards of indigo – dyed cloths could not be established. Thus, unlike other industries, there was no authorized supervisory agency which would check and approve the qualities of the products made from indigo – dyed cloths. However, all relevant parties had proposed the standards of Sakon Nakhon’s indigo – dyed cloths as the following:

1. All the indigo hues, fibers and lye ash water must be gained from natural raw materials.
2. The dyeing method must follow the local wisdom of immersing and fermenting the indigo plant and leaves tissues with the lye ash water.
3. All weaving tools must be produced and developed according to the local technology.
4. All cloths should contain uniqueness and story.
5. The cloths must maintain spiritual characters of the communities and producers' generosity and sharing with their communities and environments.

As for the broader standards of community products, and industrial products, these standards should be resulted from the standards mentioned above.

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในยุคโบราณ แต่ละชุมชนมีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า จักสาน และอื่น ๆ อีกมาก ตามสภาพของท้องถิ่นและวัตถุดิบที่มี บางชุมชนเมื่อผลิตแล้วมีมากเกินไปจนความต้องการ ได้มีการนำผลผลิตของตนไปแลกเปลี่ยนกับผลิตผลหรือวัตถุดิบอื่นที่ตนเองขาดแคลน ในการแลกเปลี่ยนจะต้องอาศัยการพบปะเจรจาต่อรองโดยตรง ทุกฝ่ายได้สัมผัสและพิจารณาสินค้าก่อนตัดสินใจ แต่ยุคปัจจุบันสังคมซับซ้อน การแลกเปลี่ยนสินค้าต่อสินค้า กลายเป็นระบบการแลกเปลี่ยนที่ขาดประสิทธิภาพ ลื่นเปลื้องเวลา เพิ่มต้นทุนจากการเดินทาง จึงมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนผ่านตัวกลางและคนกลาง คือเงินกับพ่อค้า เมื่อผู้ซื้อไม่พบกับผู้ผลิต จึงจำเป็นต้องใช้มาตรฐานเป็นตัวอ้างอิง เพื่อให้ผู้ซื้อเกิดความเชื่อมั่นและยอมรับคุณภาพมาตรฐานสินค้าจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อใช้เป็นบรรทัดฐานให้ผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตสินค้าปฏิบัติ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ให้ได้รับสินค้าที่ได้มาตรฐาน และเพื่อป้องกันการแอบอ้างและฉวยโอกาส นอกจากนี้การจัดสร้างมาตรฐานสินค้ายังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการแข่งขันในระดับประเทศและต่างประเทศ ส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีมาตรฐานรับรองคุณภาพสินค้า แต่ผู้ประกอบการจำนวนหนึ่งก็ประสบปัญหาในเรื่องการแข่งขันด้านราคา เนื่องจากตลาดมีการแข่งขันสูง ฉะนั้นการสร้างมาตรฐานจะต้องทำควบคู่ไปกับการสร้างกลไกทางการตลาดให้กับผู้ประกอบการด้วย โดยผู้ประกอบการต้องเตรียมความพร้อมตั้งแต่การปรับกระบวนการผลิตสินค้า ซึ่งต้องมีการคัดเลือกว่าวัตถุดิบที่มีคุณภาพ รวมถึงการจัดทำบัญชีงบดุล งบกำไรขาดทุน ให้ได้คุณภาพ เพื่อให้สามารถรักษามาตรฐานได้ตลอด และควรมีการตรวจสอบมาตรฐาน

สินค้าทุก ๆ 3 เดือน อีกหนึ่งปัญหาที่ผู้ประกอบการชุมชนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้คือการเผชิญกับคู่แข่งในระดับโรงงาน เพราะโรงงานสามารถผลิตสินค้าได้ในราคาที่ต่ำกว่า ดังนั้นผู้ประกอบการชุมชนควรค้นหาคุณค่าเพื่อเพิ่มมูลค่าให้สูงขึ้น แข่งขันในตลาดสินค้าคุณภาพได้ และเพื่อสร้างมาตรฐานตั้งแต่ระดับชุมชน จนถึงระดับสากล

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อรองรับการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือระดับพื้นฐานให้ได้รับการรับรองและแสดงเครื่องหมายรับรอง เพื่อส่งเสริมด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย และสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน เน้นให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืน อีกทั้งสนับสนุนนโยบายสำคัญของรัฐบาล โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชน โดยมุ่งให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาพัฒนาและสร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ มีการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ สร้างงานและสร้างรายได้ ผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่ได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มพช.) จากสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ได้แก่ ผ้ามัดหมี่ ผ้าทอลายขัดพื้นฐาน ผ้าหางกระรอก ผ้าขิด ผ้าแพรวา และผ้ากาบบัว ในส่วนของผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามจะต้องผ่านการตรวจสอบมาตรฐานผลิตภัณฑ์สิ่งทอในส่วนของผ้าทอลายขัดพื้นฐาน ทำให้เกณฑ์มาตรฐานไม่มีความเฉพาะเจาะจง

การฟื้นฟูผ้าย้อมครามสกลนคร สืบทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง มีการประยุกต์และเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เป็นที่ยอมรับในวงกว้างทั้งในและต่างประเทศ สร้างยอดขายสูงสุดของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ญี่ปุ่นและยุโรป ต้องการผ้าย้อมครามคุณภาพดี ไม่จำกัดจำนวนในราคาที่สูงใกล้เคียงกับผ้าไหม แต่ผ้าย้อมครามคุณภาพดียังออกสู่ตลาดน้อย ขณะที่ผ้าย้อมครามคุณภาพปานกลางออกสู่ตลาดจำนวนมาก โดยผ้าย้อมสีครามคุณภาพดี จะระดับสีเข้มหรือจาง ก็ต้องสีสดใส สะอาด และ ดิดทน ซึ่งคุณภาพเหล่านี้เป็นผลมาจากคุณภาพของวัตถุดิบและความรู้ความชำนาญของผู้ผลิต การเตรียมน้ำย้อมและการย้อมใช้กระบวนการหมักเนื้อครามกับน้ำขี้เถ้า ซึ่งเป็นวัตถุดิบธรรมชาติ ไม่ใช่เชื้อเพลิง จึงประหยัดพลังงาน รักษาป่าไม้ และไม่กระทบต่อภาวะโลกร้อน

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครมีโครงการจัดตั้งศูนย์ครามและผลิตภัณฑ์ครามในปี 2550 เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในพื้นที่จังหวัดสกลนคร และเผยแพร่ความรู้ ขยายพื้นที่ และจำนวนผู้รู้เกี่ยวกับผ้าย้อมครามไปยังพื้นที่ใกล้เคียง ส่งเสริมให้ทีมผู้วิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนครมีความพร้อมในการจัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม เพื่อตอบสนองต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค สนับสนุนการจำหน่ายให้แพร่หลาย และเป็นหลักประกัน สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภค

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อสร้างมาตรฐานสินค้า (Brand) ผ้าครามและผลิตภัณฑ์ผ้าคราม จังหวัดสกลนคร
2. เพื่อสร้างระบบตรวจสอบคุณภาพผ้าครามและผลิตภัณฑ์ผ้าครามให้ได้มาตรฐาน
3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าครามให้ได้รับการรับรองและแสดงเครื่องหมายรับรอง
4. เพื่อส่งเสริมด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับแพร่หลาย และสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าคราม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าคราม
 - 1). แต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าครามจังหวัดสกลนคร ประกอบด้วย นักวิจัย ผู้ผลิต นักธุรกิจ (หอการค้าจังหวัดสกลนคร) ผู้บริโภค หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (พาณิชย์ และอุตสาหกรรมจังหวัดสกลนคร)
 - 2). ประชุมคณะกรรมการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าครามสกลนคร เพื่อพิจารณากำหนดแนวทาง ขั้นตอนการปฏิบัติงาน การกำหนดมาตรฐาน การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ผ้าคราม
 - 3). จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับมาตรฐานและกฎระเบียบเพื่อประกอบการพิจารณาจัดทำมาตรฐานที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
 - 4). จัดทำคู่มือมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าครามจังหวัดสกลนคร เนื้อหาของคู่มือมาตรฐานประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้
 - ข้อ 1. ขอบข่าย กล่าวถึงสาระสำคัญของมาตรฐาน หรือขอบเขตการนำไปใช้งาน หรือลักษณะการใช้งานของผลิตภัณฑ์ผ้าคราม
 - ข้อ 2. บทนิยาม กล่าวถึงประวัติ ขอบเขตพื้นที่การผลิตผ้าคราม
 - ข้อ 3. วัตถุประสงค์ และกรรมวิธีการผลิต
 - ข้อ 4. คุณลักษณะที่ต้องการ เป็นส่วนสำคัญของมาตรฐาน เป็นการกำหนดเกณฑ์คุณภาพ หรือสมบัติต่างๆ ของผลิตภัณฑ์ผ้าครามที่ต้องการจะกำหนดไว้มาตรฐาน ในการเขียนข้อกำหนดดังกล่าวให้เขียนแยกเป็นข้อๆ เพื่อให้ชัดเจนและสะดวกในการทดสอบ
 - ข้อ 5. บรรจุภัณฑ์ ในกรณีที่มีบรรจุภัณฑ์ให้กล่าวถึงวัสดุที่ผลิตภาชนะบรรจุ บอกขนาดผลิตภัณฑ์

ข้อ 6. เครื่องหมายและฉลาก เป็นส่วนจำเป็นของมาตรฐานเพราะจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภค ข้อความที่ระบุไว้ในหัวข้อนี้หมายความว่า เป็นข้อความที่ผู้ทำต้องระบุไว้ที่ฉลากทุกข้อ โดยให้คำนึงถึงความจำเป็น ประโยชน์ของผู้บริโภค รวมทั้งความเป็นไปได้ของผลิตภัณฑ์

ข้อ 7. การทดสอบ การกำหนดเกณฑ์คุณภาพหรือสมบัติต่างๆ ของผลิตภัณฑ์ต้องกำหนดวิธีทดสอบของแต่ละข้อกำหนดไว้ด้วย โดยอาจกำหนดเป็นโดยการตรวจพินิจ การวัดด้วยเครื่องวัดที่เหมาะสม หรืออ้างอิงวิธีทดสอบ ตามเอกสารอ้างอิงที่เป็นที่รู้จักและยอมรับ

5). ออกแบบเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าใยธรรมชาติจังหวัดสกลนคร

6). นำเสนอมาตรฐาน และเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าใยธรรมชาติจังหวัดสกลนคร เพื่อขอการรับรอง

7). ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ประชุมผู้นำชุมชนผลิตผ้าใยธรรมชาติ สปีดวิทย์ และแผ่นพับ

2. จัดตั้งหน่วยรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ผ้าใยธรรมชาติ

1). ประชุมคณะกรรมการกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าใยธรรมชาติเพื่อวางระบบตรวจสอบรองรับการรับรองเกณฑ์มาตรฐานผลิตภัณฑ์

2). แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำมาตรฐาน วิธีการทดสอบ ตรวจสอบ/รับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ผ้าใยธรรมชาติ

3). คณะกรรมการให้การรับรองด้วยการอนุญาตให้แสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าใยธรรมชาติ จังหวัดสกลนคร

4). คณะกรรมการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ผ้าใยธรรมชาติ ตรวจสอบติดตามผล และพิจารณาระยะเวลาในการรับรอง และระยะเวลาในการตรวจติดตามผล โดยมีขั้นตอนการรับรองมาตรฐานดังนี้ รับคำขอ ตรวจสอบสถานที่ผลิต เก็บตัวอย่างตรวจสอบ ประเมินผล และสรุปออกไปรับรองคุณภาพตามลำดับ

5). คณะกรรมการยกเลิกการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ผ้าใยธรรมชาติ

ผลการวิจัย

จากการประชุมผู้เกี่ยวข้องกับผ้าใยธรรมชาติ ทั้ง 2 ครั้ง ผู้ร่วมประชุมประกอบด้วยผู้ผลิต ผู้แทนชุมชน ผู้บริโภค นักวิจัย นักธุรกิจ และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้แทนจากทุกหน่วยมีความเห็นตรงกันถึงความจำเป็นในการสร้างมาตรฐานผ้าใยธรรมชาติ โดยกลุ่มชุมชนเห็นว่าไม่จำเป็นต้อง

เร่งด่วน เน้นการพัฒนาคุณภาพคน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผ้า จนเกิดวัฒนธรรม “ การสร้างผ้าย้อมครามที่มีคุณค่าต่อชุมชน” ให้ชุมชนเป็นผู้ควบคุม ฝัาระวัง และสืบทอด บนพื้นฐานของความเชื่อมั่นและไว้ใจกัน อีกทั้งสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภคผ้าย้อมครามในบทบาทสินค้าชุมชน ไม่สามารถกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ดังเช่นสินค้าอุตสาหกรรมอื่น โดยคุณภาพคน เน้นที่ความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม เข้าใจคุณค่าของผ้าย้อมคราม และรับผิดชอบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มด้วยสัญลักษณ์หรือตราสินค้า และร่วมกันกำหนดมาตรฐานผ้าย้อมครามสากลกร พร้อมยอมรับนำไปปฏิบัติ ดังนี้

1. ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ทั้งสีคราม เส้นใย และน้ำจืด
2. ย้อมด้วยการหมักเนื้อครามในน้ำจืดตามวิธีของภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ใช้เครื่องมือทอผ้าพื้นบ้าน พัฒนาด้วยเทคโนโลยีพื้นบ้าน
4. ผ้าทุกผืนมีเอกลักษณ์ มีเรื่องราว
5. รักษาจิตวิญญาณของผู้ผลิตและชุมชน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สามัคคี เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ทั้งกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ส่วนมาตรฐานในระดับสูงขึ้น เช่น มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ควรเป็นผลสืบเนื่องต่อไป

อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างมาตรฐานผ้าย้อมคราม สร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค และขยายตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมคราม ผลการสัมมนาผู้เกี่ยวข้องทั้งสองครั้ง หน่วยงานที่ดูแลสนับสนุนการสร้างมาตรฐานสินค้า ทั้งพาณิชย์จังหวัดและอุตสาหกรรมจังหวัด ให้ข้อมูลในการดำเนินการสร้างตราสินค้า การสร้างมาตรฐานเฉพาะกลุ่ม การขอรับรอง มผช. ในขณะที่ผู้ใกล้ชิดกับผู้ผลิตเช่นนักพัฒนาอิสระ ผู้บริโภค หรือแม้แต่ผู้ผลิตเอง ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับเครื่องหมายหรือเอกสารกำหนดใด ๆ เท่ากับคุณภาพของผ้าย้อมคราม เช่น คุณเหลาไท นवलนิล นักพัฒนาอิสระ เห็นด้วยที่จะสร้างมาตรฐานผ้าย้อมคราม แต่ไม่เห็นด้วยที่จะเร่งรีบกำหนด ควรพัฒนาคุณภาพผ้าไปเรื่อย ๆ ให้เป็นวัฒนธรรมผ้าดีของชุมชน ดร. ยวนุช ทินนาลักษณ์ ผู้บริโภคย้ำเตือนว่าเครื่องหมายที่ติดไปกับผ้าไม่สำคัญเท่าจิตวิญญาณของท้องถิ่น ของคนทำ ที่ฝากไปกับผ้า แม้แต่ผู้บริโภคที่มีความสุขจากการจ่ายหลายแสนแลกกับผ้าย้อมครามที่ชื่นชอบ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับตราสินค้าเช่นกัน แต่สนใจที่ความสวย ดี และเรื่องราว ใครทำ ทำที่ไหน ทำอย่างไร สำหรับผู้ผลิตซึ่งส่วนใหญ่ไม่ค่อยแสดงความเห็น กล่าวสั้น ๆ ว่า “ ไม่กล้ากำหนดกฎเกณฑ์ แต่จะทำให้ดีที่สุด ไม่หลอกลูกค้า” ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นคนหนึ่งในทีมงานฟื้นฟูผ้าย้อมคราม ติดตามและพัฒนาสืบเนื่องมานานกว่า 10 ปี มีความเห็น

ตรงกับทุกคนในประเด็น มาตรฐานผ้าข้อมคราม มาจากมาตรฐานคนทำผ้าข้อมคราม ในการเลือกวัตถุดิบ ควบคุมกระบวนการข้อม และการให้ข้อมูลตรงไปตรงมา ตั้งราคาสอดคล้องกับคุณภาพผ้า เหมือนดังคำกล่าวสั้น ๆ ของผู้ผลิต หากเขาเป็นคนคุณภาพ วัสดุสั้น ๆ นั้น จะควบคุมคุณภาพได้หมด ซึ่งเทียบวิธีการกันไม่ได้กับผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมอื่น

“ไม่กล้ากำหนดกฎเกณฑ์ ” นั่นเพราะการทำผ้าข้อมครามในชุมชน แทรกอยู่ในวิถีชีวิต ที่ต้องเอื้อเพื่อและพึ่งพากัน ต้องมีวัฒนธรรมและประเพณี ไม่อาจจะเลยได้ นอกจากนี้แต่ละขั้นตอนใช้คนชำนาญการจากเครือข่ายที่ไม่อาจกำหนดได้ ยิ่งใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ด้วยกระบวนการตามธรรมชาติ ทำให้ควบคุมยาก แต่ความต้องการของผู้บริโภคหลัก อยู่ตรงที่ “ผ้าข้อมครามเป็นงานหัตถศิลป์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากวัตถุดิบธรรมชาติ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม” นั่นคือ ผ้าแท้ ครามธรรมชาติ ย้อมเย็น ฝีมือทอประณีตจากจิตใจอันงดงาม อาจารย์ทรงจิต พูลลาภ นักวิจัยด้านสังคมศาสตร์ผู้หนึ่งที่สนใจและชื่นชอบผ้าข้อมครามได้ สรุปคุณค่าผ้าพื้นบ้านว่าต้องมีคุณสมบัติ 5H ได้แก่ Hand made at Home by Head from Heart for Health

“แต่จะทำให้ดีที่สุด ไม่หลอกลูกค้า ” ทำให้ดีที่สุด หมายถึงการมีวินัย ซื่อตรง ใส่ใจผลิตชิ้นงาน ตามความต้องการของลูกค้า ไม่หลอกลูกค้า หมายถึงการให้ข้อมูลตรงไปตรงมา เนื่องจากผ้าข้อมครามตามความต้องการของลูกค้าหลักนั้น ราคาสูงเกินกว่าลูกค้าทั่วไปจะบริโภคได้ และลูกค้าทั่วไปพอใจผ้าข้อมคราม ที่สี ลาย และเนื้อผ้า ตามที่ประสาทสัมผัส สัมผัสได้เท่านั้น ดังนั้นเกือบครึ่งหนึ่งของผ้าในตลาดผ้าข้อมครามในประเทศ จึงเป็นผ้าข้อมครามที่ใช้เส้นใยสังเคราะห์สีน้ำเงินหรือดำเป็นเส้นยืน ซึ่งวัตถุดิบนี้หาง่าย ถูกกว่า ท่อง่ายกว่า ความสวยเท่าเดิม แต่ทำให้ผ้าข้อมครามสูญเสียคุณสมบัติที่ดีของผ้าข้อมครามไปร้อยละ 50 สูญเสียคุณสมบัติของสีครามไปร้อยละ 50 เช่นกัน สูญเสียคุณสมบัติความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญสูญเสียหัตถศิลป์ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ผู้บริโภคก็พึงพอใจ ดังเช่นนางคำพูน ผู้ผลิตรายหนึ่งสะท้อนว่า “ไม่รู้มาตรฐานอยู่ตรงไหน คนนี้หีบดู บอกว่าสีซิด พอคนต่อมา บอกว่าชอบอย่างนี้ พวกสีเข้ม ๆ เหมือนผ้าชาวไร่ ชาวนา ” ซึ่งความจริงผ้าข้อมครามสีหมองซิดนั้น มีโอกาสไม่ใช่ผ้าข้อมคราม ดีดสีครามเล็กน้อย มีโอกาสตกสีสูงมาก คุณค่าของผ้าข้อมครามแทบไม่มี และข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่งที่ผู้บริโภคผ้าข้อมครามควรตระหนักคือปรมาจารย์ผ้าข้อมครามคือชาวไร่-ชาวนา เมื่อผ้าข้อมครามเป็นที่ต้องการมาก ปัจจุบันจึงเกิดผ้าข้อมครามเคมีมากมายในตลาดชุมชน และผู้ค้าคนกลางนำไปแปรรูป ขายในราคาเดียวกับผ้าข้อมครามธรรมชาติ ผู้ผลิตที่มีคุณธรรมจะต้องให้ข้อมูลตรงไปตรงมา และตั้งราคาที่เหมาะสม บริษัททงละหาสินธุ์ ทำกิจการส่งออกได้ก็ด้วยการกำกับดูแลคน ควบคุมระดับโทเนสี และตรวจสอบวัตถุดิบธรรมชาติโดยบริษัทผู้ค้าในต่างประเทศ ลูกค้าเป้าหมาย สั่งซื้อผ้าข้อมครามลักษณะเดียว ชัดเจนคือ ผ้าแท้และ สีธรรมชาติ ในขณะที่กลุ่มข้อมครามในสกลนครมากกว่า 60 กลุ่ม ตอบสนองผู้บริโภคหลายกลุ่ม หลายระดับ หลาย

มาตรฐาน ดังนั้นจึงไม่สามารถกำหนดให้ส่งตรวจสอบและรับรองได้ อีกอย่างผู้ผลิตเองยังไม่เชื่อมั่นในมาตรฐานที่จะรับรองสินค้าได้เท่ากับตัวผู้ผลิตเอง ดังเช่นผู้ผลิตรายหนึ่งเคยกล่าวไว้เมื่อครั้งมีการคัดสรรสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ว่า “การประกวด การให้ดาว ไม่ใช่ของจริง สิ่งสำคัญคือเรารู้ว่าเรากำลังทำอะไร เราทำงานของเราให้ดีที่สุด ให้ได้รับความไว้วางใจจากลูกค้าด้วยคุณภาพของงานลูกค้าของเราซื้อผ้าของเรา ใช้ผ้าของเราเพราะว่าเป็นของเรา เขาคูที่หน้าเรา ไม่ได้คูที่สินค้าเรา สีดาวหรือห้าดาว โอท็อป” กลุ่มต้องการ มพข. เพื่อ 30 คะแนน ที่ส่งผลไปยัง 4-5 ดาว และที่สุดที่ต้องการคือ การสนับสนุนของภาครัฐด้านวัสดุ-อุปกรณ์ และพื้นที่ขายสินค้าในงานต่าง ๆ ที่ไม่ต้องเสียค่าเช่า

ผ้าย้อมครามในปัจจุบันเป็นสินค้าชุมชน ส่วนใหญ่ผลิตเป็นกลุ่มๆ เพื่อสนองความต้องการของภาครัฐ แลกกับการได้รับการสนับสนุนในเรื่อง วัสดุ – อุปกรณ์ ความรู้ และที่สำคัญคือตลาด เป้าหมายผู้บริโภคหลากหลาย จึงมีผ้าย้อมครามคุณภาพหลายระดับในตลาด จากเดิมมีในตลาดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ปัจจุบันมีในตลาดชุมชน ตลาดนัด หากผู้บริโภคตัดสินใจเลือกผ้าภายใต้ข้อมูลตรงไปตรงมาของผู้ค้า หรือเลือกสินค้าที่มีตราสัญลักษณ์แสดงความรับผิดชอบของผู้ผลิต จะเกิดความยุติธรรมเช่นเดียวกับการกำหนดมาตรฐาน การกำหนดคุณภาพคนจึงเป็นทางหนึ่งในการกำกับมาตรฐานผ้าที่เหมาะสมกับบริบทขณะนี้ แต่ถ้ากลุ่มมีกำลังการผลิตเพียงพอ กำหนดกลุ่มเป้าหมายชัดเจน แน่นนอน และดำเนินธุรกิจในรูปแบบบริษัท การกำหนดมาตรฐานผ้าย้อมครามตามมาตรฐานสินค้าอุตสาหกรรมจึงจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้ ดังนั้นควรสนับสนุน และพัฒนาคนรุ่นใหม่ ดังเช่นคำแนะนำของคุณประสาธ ตงศิริ นักธุรกิจผู้บริโภครักที่กล่าวว่า “ผู้จะทำธุรกิจผ้าย้อมครามคือรุ่นลูกของผู้ผลิตวันนี้ที่มีรากเหง้าเคล้าลูกกับผ้าย้อมคราม ผ่านการศึกษาอย่างต่ำปริญญาตรี และฝึกฝนประสบการณ์ทางธุรกิจเพิ่มเติม ถ้าเทียบกับแหล่งผลิตที่สะพานมะเข็ด เราจะได้เปรียบมากในเรื่องการขนส่ง” ส่วนจุดอ่อนอื่น ๆ เรื่องคน และแนวคิด สามารถให้ข้อมูล ปลุกฝัง และฝึกฝนได้ด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ และส่งเสริม สนับสนุน

บรรณานุกรม

ประไพ ทองเจริญ. (2548). **นี่คือ..ผ้าทอพื้นบ้าน** . [Online]. Available HTTP

: <http://www.vijai.org/book/detailproduct.asp?productid=37>

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2546). **ขั้นตอนการกำหนดมาตรฐานสินค้า**

เกษตรและอาหาร. [Online]. Available HTTP

: http://www.acfs.go.th/standard/standard_step.php

มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน สร้างคุณค่า พัฒนาภูมิปัญญาไทย.(2546). สมอ. สาร. 33 (29), 1-16.

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. (2550) โครงการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน. [Online].

Available HTTP:

http://www.tisi.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=9

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. มาตรฐาน: ข้อมูลทั่วไป. (2550). [Online]. Available

HTTP: http://www.tisi.go.th/index_t.html

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม.(2546). หลักเกณฑ์และเงื่อนไขการรับรองคุณภาพ

ผลิตภัณฑ์ชุมชน (TISI (B3)-T-OT-01) สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, มกราคม ,
1- 4

สุชาติ อุชชิน . (2548). มาตรฐานผลิตภัณฑ์ มก- ธกส ผ้าฝ้ายทอมือ.. [Online]. Available HTTP

: http://puifay.com/images/02_fay1.pdf

สุดกมล ลาโสภา อนุรัตน์ สายทอง และฐิติรัตน์ เว้นเรื่อรง. (2549). การศึกษารูปแบบการใช้งาน

และผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากสี่ล้อมกราคม . สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

อนุรัตน์ สายทอง.(2544). การผลิตสี่ล้อมกราคม. วารสารวิทยาศาสตร์ , สมาคมวิทยาศาสตร์
แห่งประเทศไทย, 55 (2), 103-110.

_____. (2545). สี่ล้อมกราคม. วารสารวิทยาศาสตร์ , สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย,
56 (3), 133-139.

อนุรัตน์ สายทอง วงเดือน อุดมเดชาเวทย์ และประไพพันธ์ แดงใจ . (2545). การพัฒนาชุดความรู้
ของภูมิปัญญาชาวไทยอู่ด้านสิ่งทอ. สกลนคร : สถาบันราชภัฏสกลนคร.

อนุรัตน์ สายทอง ประไพพันธ์ แดงใจ และฐิติรัตน์ เหมษ์ฐิติ.(2546). รายงานวิจัย โครงการหนึ่ง
ตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ในกิจกรรมส่งเสริมงานวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา
มาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ระดับชุมชน น้ำทอพื้นบ้านทุกภูมิภาค และอาหารแปรรูป 4
เครือข่ายผลิตภัณฑ์ในภาคกลาง กรณีศึกษา : ผ้าย้อมคราม หมู่ที่ 4 บ้านหนองหอย ตำบล
ธาตุทอง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร. สกลนคร : สถาบันราชภัฏสกลนคร.

อนุรัตน์ สายทอง, กาญจนา วงษ์สวัสดิ์, ประไพพันธ์ แดงใจ และชาคริต อริยอากาศมล. (2549).

การสัมมนาเทคนิคการเตรียมสี่ล้อมกราคมและการย้อมสี่ล้อมกราคม. สกลนคร : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสกลนคร.